

قراردادهای درمان در عرصه بین الملل

مؤلفین

آریا عزیزی

مریم صادقی صدیق

انتشارات قانون یار

۱۳۹۹

سرشناسه	: عزیز، آریا، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: قراردادهای درمان در عرصه بین الملل / تألیف آریا عزیز، مریم صادقی صدیق.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۱۰۹-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: پزشکی -- قوانین و مقررات
موضوع	: Medical laws and legislation
موضوع	: تعهدات (حقوق)
موضوع	: (Obligations (Law
موضوع	: قراردادهای
موضوع	: Contracts
شناسه افزوده	: صادقی صدیق، مریم، ۱۳۴۹ -
رده بندی کنگره	: ۳۶۰۱K
رده بندی دیویی	: ۳۴۴/۰۴۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۱۱۸۳۶

انتشارات قانون یار

قراردادهای درمان در عرصه بین الملل

تألیف: آریا عزیز - مریم صادقی صدیق

ناشر: قانون یار

ناظر فنی: محسن فاضلی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۵۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۱۰۹-۹

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹

۰۲۱۶۶۹۷۹۵۲۶

تقدیم به دافعان سلامت

(پرستاران، پزشکان و تمامی کادر درمان)

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۱
فصل اول.....	۱۳
کلیات.....	۱۳
مبحث اول : واژه شناسی و تعریف قرارداد درمان.....	۱۳
گفتار اول : حقوق ایران.....	۱۳
گفتار دوم: تعریف « قرارداد درمان» در ایران و دکترین.....	۱۷
گفتار سوم : پیش نویس طرح مشترک مرجع DCFR.....	۲۴
گفتار چهارم: تعریف قرارداد درمان از دیدگاه مراکز درمانی بین المللی:.....	۲۹
گفتار پنجم : قرارداد درمان از دیدگاه حقوق پزشکی:.....	۳۱
مبحث دوم : مبانی اعتبار حقوقی و فقهی قرارداد درمان.....	۳۴
گفتار اول : مبانی حقوقی اصل حاکمیت اراده در قراردادهای درمان.....	۳۵
گفتار دوم : مبانی فقهی اصل حاکمیت اراده در قراردادهای درمان.....	۴۲
گفتار سوم : حدود اصل آزادی اراده در قراردادها.....	۴۵
مبحث سوم : اقسام قراردادهای درمان.....	۴۹
گفتار اول: قرارداد درمان مستقیم.....	۵۰
گفتار دوم : قرارداد درمان غیرمستقیم.....	۵۰
گفتار سوم : تقسیم بندی جدید قرارداد درمان.....	۵۱
مبحث چهارم : ارکان قراردادهای درمان.....	۵۲
گفتار اول : تراضی.....	۵۲
فصل دوم.....	۶۶
ماهیت، اوصاف و شرایط قراردادهای درمان.....	۶۶

۶۶	مبحث اول : ماهیت حقوقی قراردادهای درمان
۶۷	گفتار اول : نظریه اجاره بودن قرارداد درمان
۷۶	گفتار دوم : نظریه جعاله بودن قرارداد درمان
۷۹	گفتار سوم : نظریه وکالتی بودن عقد درمان
۸۵	گفتار چهارم : نظریه قرارداد کار یا مقاطعه کاری بودن قرارداد درمان
۹۵	گفتار پنجم : نظریه خصوصی بودن قرارداد درمان
۹۷	مبحث دوم : اوصاف عقد درمان
۹۷	گفتار اول : تملیکی یا عهدی بودن قرارداد درمان
۱۰۲	گفتار دوم : لازم یا جایز بودن قرارداد درمان
۱۰۵	گفتار سوم : معوض یا غیر معوض بودن عقد درمان
۱۱۱	گفتار چهارم : مستمر یا آنی بودن عقد درمان
۱۱۳	مبحث سوم : شرایط قراردادهای درمان
۱۱۳	گفتار اول : شرایط عمومی قرارداد درمان
۱۲۰	گفتار دوم : شرایط خصوصی

فصل سوم ۱۲۴

۱۲۴	آثار قراردادهای درمان
۱۲۴	مبحث اول : تعهدات طرفین قرارداد
۱۲۴	گفتار اول : تعهدات درمانگر
۱۵۱	گفتار دوم : تعهدات بیمار
۱۵۸	مبحث دوم : ضمانت اجرای قرارداد
۱۵۹	گفتار اول : الزام به ایفاء تعهد
۱۶۸	گفتار دوم : جبران خسارت
۱۸۰	مبحث سوم : انحلال قراردادهای درمان

۱۸۱ گفتار اول : اقاله

۱۸۲ گفتار دوم : فسخ

۱۸۴ گفتار سوم : انفساخ

۱۸۸ منابع و مأخذ

پیشگفتار

پزشکی یکی از شاخه های مهم و پر مخاطب علوم است که قدمتی به اندازه تاریخ بشریت دارد و با گذشت زمان و پیشرفت تکنولوژی و بهداشت عمومی انسانها نه تنها از نیاز به علوم پزشکی نکاسته، بلکه وابستگی نوع بشر به جامعه پزشکی وارد مراحل جدیدی شده و روز افزون گردیده است. متأسفانه از نحوه درمان بیماریها و به تبع آن از مسئولیت و ضمان اطمینان در دوران و جوامع بشر اولیه اطلاع دقیقی در دست نیست، ولی آنچه مسلم است کشورهایی که از قدیم الایام در این زمینه پیشرفت چشمگیر داشته اند ایران و مصر بوده اند. و این درحالی است که در جامعه امروزی به دلیل پیچیدگی ها و گستردگی خاص رشته پزشکی و وسواس بیمار برای بهبود کامل بیماری خود، نقش قراردادهای درمان در این میان به وضوح قابل لمس است. البته باید به این نکته اشاره نمود که امکان دارد قرارداد بین پزشک و بیمار یک قرارداد کتبی و یا یک قرارداد شفاهی باشد که در این کتاب به طور مفصل به توضیح ماهیت و شرایط این نوع قراردادها پرداخته شده است. با توجه به اینکه بحث قراردادهای درمان در قانون هیچکدام از کشورهای اروپا بجز هلند دیده نشده و در قوانین بین المللی نیز فقط در کتاب چهارم پیش نویس طرح مشترک مرجع (DCFR) که بحث «قراردادهای خاص و حقوق و تعهدات ناشی از آنها» را بررسی قرار می دهد، در فصل ۸ خود نسبت به قراردادهای درمان پرداخته است، و باید به این نکته دقت نمود که DCFR یک پیش نویس برای حقوق خصوصی اروپا بوده و برای قراردادهای منعقد در قلمرو اتحادیه اروپا پیش بینی شده و قواعد مربوط به قراردادهای درمان تنها بخشی از آن می باشد. که در فصل اول به طور مختصر توضیح داده خواهد شد. در بین کشورهای اروپایی از آنجایی که هیچ یک از کشورهای عضو اتحادیه اروپا قانون خاصی را به بحث قراردادهای درمان (Treatment Contracts) یا قراردادهای پزشکی (Medical Contracts) اختصاص نداده اند و فقط در این بین، کشور هلند، کتاب

هفتم از قانون مدنی خود را به « موافقتنامه های خاص » اختصاص داده است که در قسمتی از آن نیز به بحث « قراردادهای درمان پزشکی » پرداخته است که مع الوصف در فصل اول به تبیین قسمتهای مختلف قانون مذکور اشاره خواهد شد. بررسی توافقی که بین بیمار و پزشک جهت برخورداری بیمار از خدمات فنی و تخصصی پزشک به عمل می آید آغاز تحلیل های حقوقی رابطه بین پزشک و بیمار است هر چند قرارداد تنها سبب ایجاد رابطه حقوقی نیست ولی باید به این نکته توجه نمود که قراردادهای درمان یکی از مباحث محوری جامعه امروزی است که کمتر به آن پرداخته شده است. وضعیت خاص قراردادهای درمان و شرایط و ویژگی های آن به گونه ای است که نمی توان آنها را در چارچوب عقود معین مورد مطالعه قرار داد؛ از این رو به نظر می رسد که از نظر حقوقی، قرارداد درمان نوعی عقد نامعین است که با تکیه بر مفاد ماده ۱۰ قانون مدنی، علاوه بر حاکمیت قواعد عمومی قراردادها، شرایط ویژه و تعهدات خاص قراردادهای درمان را نیز داراست که بر طبق توافق طرفین لازم الاجرا است. در قراردادهای درمان دو طرف وجود دارد: پزشک و بیمار. مطابق این قرارداد (اعم از کتبی و شفاهی)، بیمار با حق انتخاب پزشک معالج خود در شرایط عادی، به پزشک مراجعه می نماید و پزشک نیز پس از اخذ رضایت بیمار برای درمان و بعد از این که نوع بیماری را در حوزه تخصص خود دانست، شروع به درمان می کند. هر چند در عمل، تمامی مراحل با یک مراجعه و معاینه و نوشتن نسخه به پایان می رسد؛ اما از بُعد حقوقی هر عمل و عکس العملی آثار و نتایج حقوقی و قانونی خود را دارد و از نظر قانونی یک قرارداد با ضوابط خاص خود حاکم بر روابط بین پزشک و بیمار می شود و این قرارداد تا مرحله پایان درمان یا انصراف بیمار از ادامه درمان، آثار و نتایج حقوقی خود را به دنبال داشته و حتی پس از تجویز دارو توسط پزشک نیز خاتمه نخواهد یافت.

فصل اول

کلیات

مبحث اول : واژه شناسی و تعریف قرارداد درمان

شناخت دقیق از اصطلاحات و واژگان کلیدی بالاخص از عنوان بحث، سهم بسزایی در تبیین موضوع دارد. این ضرورت هنگامی که نهاد نسبتاً جدید مورد بررسی قرار می گیرد بیشتر احساس می شود.

اصطلاح « قرارداد درمان »^۱ یا « قرارداد پزشکی »^۲ در حقوق ما مورد استفاده واقع نشده و تقریباً ناشناخته است و ضروری است که معنی و مفهوم آن در حقوق کشورهای مورد مطالعه و اسناد بین المللی بدرستی روشن شود. تا شاید فتح البابی باشد برای تدوین قوانین مربوطه در ایران، همچنین این اصطلاح ارتباط نزدیکی با « حقوق پزشکی »^۳ دارد که بدیهی است این واژه نیز مورد بررسی قرار گرفته و ارتباط آن با مفهوم « قراردادهای درمان » مقایسه شود.

گفتار اول : حقوق ایران

^۱ - Treatment Contracts

^۲ - Medical Contracts

^۳ - Medical Law

قرارداد درمان مرکب از دو جزء « قرارداد » و « درمان » می باشد، که بعد از تعریف آنها می بایستی برای تبیین بهتر موضوع ، به تعریف مختصری از طرفین قرارداد درمان یعنی « پزشک »^۱ و « بیمار »^۲ نیز پرداخته شود . البته باید به این نکته مهم اشاره نمود که در قراردادهای درمان همیشه طرف ارائه دهنده خدمات بهداشتی و درمانی الزاماً پزشک نیست و می تواند «درمانگاه» یا « بیمارستان » نیز باشد. ولی با توجه به اینکه در نهایت بیمار توسط یک پزشک و یا پزشکان شاغل در مراکز بهداشتی و درمانی مورد مراقبت قرار خواهد گرفت، در نهایت فقط به تعریف مختصری از پزشک و بیمار اکتفا میشود.

الف : تعریف لغوی و عمومی « درمان »

« درمان » در رشته های مختلف پزشکی به اشکال مختلف تعریف شده است ، به عنوان مثال: در روانپزشکی منظور از درمان، بهبود روانی بیمار است. ولی با توجه به اینکه تعاریف مختلف منجر به فاصله از اصل موضوع خواهد شد ، فقط به معنی لغوی و عمومی « درمان » می پردازیم. « درمان » در لغت به معنی : « علاج، چاره ، آنچه درد را بزدايد و چاره بیماری کند، مداوا » تعریف شده است.^۳

اهمیت درمان را حتی میتوان در آثار ادبی فارسی نیز به کرات مشاهده نمود به عنوان نمونه:

عاقل نکند شکایت از درد مادام که هست امید درمان. (سعدی شیرازی)

چو میخواهی که یابی روی درمان مکن درد از طیب خویش پنهان. (نظامی گنجوی)

^۱ - Doctor

^۲ - Patient

^۳ - فرهنگ لغت معین ، فرهنگ لغت دهخدا

به نظر می رسد « درمان » در معنای عمومی، به مجموعه اقدامات پزشکی و پیراپزشکی در راستای بهبود وضعیت جسمی و روانی بیمار گفته می شود.

ب: تعریف « قرارداد » از منظر قانون و دکترین:

« قرارداد » در اصطلاح حقوقی همان مفهوم لغوی را دارد، با این توضیح که در دو معنی اعم و اخص بکار رفته است که در معنی اعم شامل عقود معین و غیر معین و در معنی اخص فقط شامل عقود غیر معین مشمول ماده ۱۰ قانون مدنی است.^۱ در تعریف اصطلاحی قرارداد بیان شده است که همکاری متقابل دو اراده یا چند شخص در ایجاد ماهیت حقوقی است.^۲

قانون مدنی ایران نیز «عقد» را چنین تعریف نموده است . ماده ۱۸۳ ق.م: « عقد عبارت است از اینکه یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر تعهد بر امری نمایند و مورد قبول آنها باشد» البته به نظر یکی از اساتید حقوق این تعریف خالی از اشکال نمی باشد ، لذا ایشان عقد را به صورتهای دیگر نیز تعریف نموده اند.^۳

ج: تعریف مصدری عقد:

عقد توافق اراده دو یا چند شخص است برای ایجاد یک ماهیت اعتباری یا آثار حقوقی ، بر مبنای این تعریف دو اراده برای ایجاد یک ماهیت حقوقی مانند : درمان ، اجاره ... با هم توافق میکنند . توافق دو شخص حقوقی یا توافق شخص حقیقی نیز عقد نامیده می شود مثل توافق بیمارستان با یک بیمار برای درمان.^۴

^۱ - ابراهیم شعاریان ، انتقال قرارداد، نظریه عمومی - عقود معین ، ص ۴

^۲ - همان منبع، ص ۴

^۳ - سید مرتضی قاسم زاده ، اصول قراردادها و تعهدات ، نشر دادگستر ص ۱۰

^۴ - منبع پیشین، ص ۱۰

د: تعریف عقد به عنوان یک ماهیت اعتباری یا اثر حقوقی:

عقد یک ماهیت اعتباری یا اثر حقوقی است که در نتیجه توافق اراده دو شخص ایجاد می‌شود. گرچه قانونگذار در ماده ۱۸۳ ق.م عقد را در معنی مصدری تعریف کرده است ولی در پاره ای از مواد قانون مدنی (۱۸۴ تا ۱۸۹،۲۸۳ و...) عقد را محصول توافق اراده دو طرف به عنوان یک ماهیت اعتباری یا اثر حقوقی دانسته است.^۱ فلذا هر چند حقوقدانان در تعریف عقد و قرارداد اتفاق نظر ندارند، با این وجود، نظریه برابری عقد و قرارداد در حقوق ما پذیرفته شده است، لذا در تحقیق حاضر واژه قرارداد و عقد هر دو به یک مفهوم و در معنی اعم خود که شامل عقود معین و غیر معین می‌باشد به کار رفته است.

ه: تعریف لغوی و اصطلاحی «پزشک» و «بیمار»:

«پزشک» در لغت به معنی: کسی که بدرد بیماران رسیدگی کند و به تدبیر و دارو شفا بخشد. پزشک. طیب. متطبب. حکیم. آسی. مُعالج؛ کسی که حرفه اش معالجه امراض است.^۲

در کتب فرهنگ لغت بین‌المللی نیز پزشک به کسی که دارای دانشنامه پزشکی بوده و قانوناً توانایی تجویز دارو و مراقبت از بیمار را دارد، این شخص میتواند یک پزشک عمومی، جراح، دندانپزشک یا روانپزشک باشد.^۳

پزشک یا دکتر (در اصطلاح رایج) در طب کسی است که به حرفه پزشکی یا طبابت، که برگرداندن سلامت انسان به وسیله مطالعه، تشخیص و درمان بیماری یا آسیب دیدگی می‌باشد،

^۱ - منبع پیشین، ص ۱۲

^۲ - فرهنگ لغت دهخدا، فرهنگ لغت معین

می‌گویند. این معمولاً به دانش کافی آکادمیک مانند آناتومی، فیزیولوژی و فارماکولوژی، شناخت بیماری‌ها و درمان آن‌ها نیاز دارد.

«بیمار» در لغت: کسی که او را مرض و بیماری باشد. (از اقرب الموارد). آنکه اعتدال مزاجش از بین برود، دردمند، رنجور، علیل، سقیم، ناتندرست، نالان، ناخوش، رنج، آزرده، مووف، معلول، نالنده، ج، مرضی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و مراض و مراضی. (منتهی الارب).^۱

«بیمار» در فرهنگ لغت بین‌المللی، به شخصی گفته شده که تحت مراقبت‌های بهداشتی و درمانی قرارداد، این شخص ممکن است منتظر ارائه مراقبت باشد یا آنرا دریافت کرده باشد و یا در حال حاضر تحت مراقبت باشد.^۲

گفتار دوم: تعریف «قرارداد درمان» در ایران و دکتین

همانطور که پیشتر گفته شد «قرارداد درمان» نه تنها در قوانین موضوعه ایران تعریف نشده است بلکه در اغلب کشورهای اروپایی نیز به این مقوله پرداخته نشده است ولی با توجه به اینکه قراردادهای درمان، یکی از اقسام عقود نامعین مذکور در ماده ۱۰ قانون مدنی است که هزاران مورد آن بین پزشکان و حرف‌وابسته به پزشکی و بیماران برای معالجه و ارائه خدمات پزشکی متنوع منعقد می‌گردد. در کتب فقهی نیز علی‌رغم اشاره به حقوق و مسئولیت مدنی و کیفی طبیب، تعریفی از قرارداد درمان نشده است.

۱- فرهنگ لغت دهخدا

۲ - Webster's New World – Medical Dictionary; A person under health care. The person may be waiting for this care or may be receiving it or may have already received it. There is considerable lack of agreement about the precise meaning of the term "patient".

یکی از اساتید حقوق^۱، قرارداد درمان را چنین تعریف نموده اند « قرارداد درمان قراردادی است شفاهی یا نوشتاری که بر اساس آن پزشک یا مرکز درمانی با بیمار توافق می‌کنند که در مدت معین (مدت زمان لازم) و در ازای دریافت مبلغ معین به تشخیص بیماری یا درمان وی مبادرت ورزند.» در تعریفی که دکتر محقق داماد از قرارداد درمان ارائه نموده اند مشاهده میشود که ایشان قرارداد درمان را احصاء به « توافق با بیمار، درمان در مدت معین، حق العلاج معین » نموده اند.

به نظر می‌رسد این تعریف خالی از اشکال نباشد، چرا که غالباً در مواقع اورژانسی مشاهده میشود که بیمار بدون شناخت از پزشک معالج خود و حتی پزشک بدون شناخت از بیمار خود اقدامات فوری را برای درمان با توجه به حساسیت شغلی خود انجام میدهد. به عنوان مثال:

بیماری توسط آمبولانس به اورژانس نزدیکترین بیمارستان وارد میشود و یکی از پزشکان مستقر در اورژانس به طور اتفاقی وضعیت بیمار را چک کرده و نسبت به ارائه خدمات درمانی اقدام می‌نماید. با این وجود این سوال مطرح میشود که آیا توافقی بین بیمار و پزشک صورت گرفته است؟ یا پزشک بر حسب وظیفه اقدام به درمان نموده است.

یکی دیگر از اشکالات اساسی مطروحه مربوط به تعیین مدت معین برای درمان می‌باشد که هیچکدام از پزشکان عمومی و متخصصان، مدت خاصی را برای بهبودی بیمار نمی‌توانند پیش بینی نمایند، چرا که باید به این نکته دقت شود که منظور از انعقاد قرارداد درمان از سوی بیمار با یک پزشک یا مرکز درمانی، ارائه هرگونه خدمات درمانی برای بهبود بیمار می‌باشد. یعنی باید نتیجه قرارداد، بهبودی و سلامتی کامل بیمار باشد. لذا اگر فرض نماییم در قرارداد درمان

به عنوان مثال: « یک بیمار مبتلا به آنفولانزا به پزشک مراجعه مینماید و پزشک روشهای مختلفی را برای درمان او انجام میدهد و داروهایی را که ممکن است در وضعیت فیزیکی بیمار تغییر حاصل نماید را تجویز می کند. ولی ممکن است این مراحل به طول بی انجامد.»^۱ لذا مشاهده میشود که حتی در بیماریهای جزئی نیز نمی توان مدت دقیقی را برای بهبودی اعلام نمود. چه رسد به بیماریهای خطرناک به عنوان مثال: « یک بیمار که مبتلا به سرطان صعب العلاج است، تحت مراقبت با داروهای مسکن قرار میگیرد ولی با توجه به اینکه این روش درمانی فقط در راستای تسکین درد بیمار است ولی باز هم بیمار رنج می برد »^۲ و مشخص نیست این رنج بیمار چقدر بطول انجامد ولی در فرضی اگر مدت یکساله را برای انجام خدمات پزشکی معین نمایند و پیش بینی پزشک یا مرکز درمانی نیز اینگونه باشد که بیمار در این مدت بهبود خواهد یافت. این سوال مطرح میشود که اگر بعد از سپری شدن یک سال، بیمار بهبودی لازم را کسب ننماید. تکلیف تعهدات قراردادی، چگونه خواهد بود؟ آیا پزشک معالج، اختیار عدم مداوای بیمار را به لحاظ اتمام مدت قرارداد را دارد؟ آیا باید تا بهبودی کامل اقدام به مداوا نماید؟ یا میتواند وظیفه درمان را به پزشک دیگری ارجاع نماید؟

جواب سوالات مذکور در فصل آتی کاملاً شرح داده خواهد شد ولی شاید از ماده ۱۸ آیین نامه انتظامی پزشکان (سابق) مصوب ۱۳۴۸/۳/۳ کمیسیونهای مشترک دادگستری و بهداری مجلسین، و ماده ۱۸ و ۱۹ آیین نامه انتظامی رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه ای شاغلان حرفه های پزشکی و وابسته مصوب ۱۳۷۸/۴/۳۰، مطالبی را استنباط نمود.

^۱ - Principles, Definitions and Model Rules of European Private law, Draft Common Frame of Reference (DCFR), Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), p. ۱۹۵۲, Illustration ۱

^۲ - Previous source, p. ۱۹۵۳, Illustration ۳

«ماده ۱۸: پزشک معالج مسؤول ادامه درمان بیمار خود در حد توانایی و تخصص به استثنای موارد ضروری است، مگر اینکه بیمار یا بستگان او مایل نباشند.»^۱

«ماده ۱۹: در مواردی که مشاوره پزشکی لازم باشد انتخاب پزشک مشاور با پزشک معالج است، در صورتی که بیمار یا بستگان او پزشکی را لازم بدانند، مشاوره پزشکی با نظر پزشک معالج به عمل می‌آید و چنانچه بیمار یا بستگان او بدون اطلاع پزشک معالج از پزشک دیگری برای درمان بیمار دعوت به عمل آورند در این صورت پزشک معالج اول می‌تواند از ادامه درمان بیمار خودداری کند، مگر اینکه این دعوت در مواقع فوری یا ضروری باشد.»

باید توجه نمود که در مواد مذکور مدت زمان خاصی برای اتمام درمان پیش بینی نگردیده است و عقل و منطق نیز حکم میکند که مدت زمان مشخص نشود چون وضعیت فیزیکی هر بیمار به نوعی می‌تواند پاسخگوی زمان احتمالی بهبودی باشد.

ولی با استنباط از مواد مذکور می‌توان چنین عنوان نمود که یک بیمار یا پزشک میتواند در قرارداد فی مابین مدتی را برای درمان مشخص نماید. و ضمن آن شرط نماید که اگر در زمان مذکور روشهای درمانی پزشک معالج افاقه ننمود، بیمار مختار به فسخ قرارداد و مراجعه به یک پزشک دیگر می‌باشد یا میتواند مجدداً با پزشک معالج فعلی نسبت به ادامه قرارداد اقدام نماید.

یکی دیگر از ایرادات وارده مربوط به تعیین مبلغ حق‌العلاج در قرارداد است. با توجه به تعریف مذکور از قرارداد درمان اگر مراجعه یک بیمار به نزدیکترین درمانگاه شبانه روزی برای

^۱ - اگرچه قانونگذار منظور از « موارد ضروری » را مشخص ننموده است ولی با استنباط از مفاد ماده ۱۹ همان قانون به نظر میرسد منظور از آن موارد اورژانس باشد که پزشک باید بدون توجه به تخصص خاص خود در حد توانایی اقدام به نجات جان بیمار نماید. بخصوص زمانی که دسترسی به کمکهای اولیه نیز مقدور نباشد.